

Концептуальні особливості міжособистісної взаємодії

С.В. Ситнік

Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, Одеса, Україна

Paper received 12.11.15; Accepted for publication 27.11.15.

Анотація. В статті визначенні три етапи здійснення міжособистісної взаємодії. Перший етап – початок взаємодії; другий – сумісна діяльність; третій – взаєморозуміння. На першому етапі міжособистісної взаємодії встановлюється контакт між людьми, які залучаються до взаємодії. Другий етап міжособистісної взаємодії пов'язаний з сумісною діяльністю. Ознакою третього етапу є взаєморозуміння між учасниками цієї взаємодії. Міжособистісна взаємодія та сумісна діяльність не завжди досягає позитивного результату. В цьому випадку можливі такі варіанти розвитку події: по-перше, відмова від подальшої взаємодії, зміна мети; по-друге, повторна спроба досягнення мети міжособистісної взаємодії.

Ключові слова: міжособистісна взаємодія, сумісна діяльність, взаємопізнання, взаєморозуміння, взаємовідношення

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується змінами у соціальному, економічному та політичному аспектах. Це висуває підвищені умови до міжособистісної взаємодії на різних рівнях діяльності та спілкування громадян, зокрема, дослідження проблеми міжособистісної взаємодії має велике значення для вирішення питань, пов'язаних з організацією сумісною діяльністю, прийняттям рішень в складних професійних ситуаціях, подоланням міжособистісних конфліктів, налагодженням ділових та міжособистісних стосунків та створенням позитивного психологічного клімату в колективі. Актуальність проблеми міжособистісної взаємодії зумовлена суттєвими факторами як теоретичного так і практичного характеру, ознак міжособистісної взаємодії є суттєвою умовою вирішення соціально-психологічних задач в різних сферах суспільства. Питання міжособистісної взаємодії розглядалися в дослідженнях вітчизняних психологів (В.С. Агєєв, Б.Г. Ананьєв, Г.М. Андрєєва, О.О. Бодальов, Б.Ф. Ломов, та ін.) У роботах цих авторів міжособистісна взаємодія розглядається в якості складової частини спілкування. У зарубіжній психологічній науці (М. Аргайл, Е.Берн та ін.) основна увага приділяється поведінковим аспектам феномена «інтеракція», його структурним компонентам і механізмам. В.М. Куніцина, Н.В. Казарінова, В.М. Погольша та інші автори виділяють критерії або умови міжособистісної взаємодії [3].

Водночас концептуальні особливості міжособистісної взаємодії потребують свого подальшого вивчення, що обумовило мету нашого дослідження, яка полягає в теоретичному обґрунтуванні феномену міжособистісної взаємодії та вивченні її концептуальних особливостей. Завдання дослідження: 1) проаналізувати спеціальну літературу з проблеми дослідження. 2) теоретично обґрунтувати модель розвитку міжособистісної взаємодії.

Згідно першого завдання дослідження вивчалася доступна для нас спеціальна література. Визначено, що сутність взаємодії полягає не лише у взаємозалежному обміну діями, а передусім це організація людьми, взаємних дій для реалізації спільної діяльності (Л.Є. Орбан-Лембрик). В дослідженнях Г.М. Андрєєвої стверджується, що комунікативний процес на основі сумісної діяльності припускає обмін знаннями, ідеями з приводу цієї діяльності. Автор інтерпретує взаємодію як організацію спільної діяльності. При такому розумінні сутності взаємодії виключається її відрив від комунікації, і водночас виключається їхня отождоження [2].

На думку Т.В. Сенько міжособистісна взаємодія яка здійснюється під час виконання сумісної діяльно-

сті в процесі якої досягається не тільки певний практичний результат, але і формуються відношення між учасниками взаємодії, а також відбувається розвиток психіки та свідомості.

В дослідженнях А.В. Гайнулліної міжособистісна взаємодія визначається як особистісний контакт, обумовлений просторово-часовою близькістю суб'єктів. Взаємодія опосередкована спілкуванням і сумісною діяльністю на основі яких відбувається вплив суб'єктів один на одного та будується певні взаємовідношення.

Розглянемо теорії, які пояснюють внутрішні механізми міжособистісної взаємодії. Найбільш популярними в психології є теорія обміну, психоаналітичний підхід, теорія керування враженнями, концепція символічного інтеракціонізму. Зокрема, Дж. Хоманс, автор теорії обміну, вважає, що люди взаємодіють один з одним на основі свого досвіду, зважаючи на можливі винагороди і затрати. Відповідно до цієї теорії, кожний з нас прагне врівноважити винагороди і затрати, щоб зробити нашу взаємодію стійкою і приємною [6].

В якості умов успішної взаємодії виступають індивідуальні особливості учасників взаємодії. Це спостерігається, наприклад, під час групового вирішення задач. При цьому спостерігається підсумування пізнавального досвіду у груповій роботі. Підсумовуватися може й емоційний досвід партнерів міжособистісної взаємодії. В цілому ряд авторів (В.М. Козубовський, В.В. Рубцов) виділяють як важливу умову міжособистісної взаємодії підсилення сили мотивів цієї взаємодії. Також важливо для підвищення надійності міжособистісної взаємодії є розподіл сил та засобів, це виявляється у врахуванні досвіду знань, умінь учасників взаємодії.

Аналіз та узагальнення спеціальної літератури засвідчив, що міжособистісна взаємодія обіймає взаєморозуміння, взаємовплив, взаємовідношення, міжособистісне спілкування та інтегративні феномени сумісності та спрацьованості. На важливість взаєморозуміння в міжособистісної взаємодії вказував О.О. Бодальов. Зокрема, взаєморозуміння стає найбільш адекватним в умовах сприяння – протидії в сумісній діяльності. На думку автора, здібності до розуміння інших відносяться до соціально – перцептивної компетентності особистості. При цьому процеси емпатії і рефлексії сприяють означеній компетентності.

Міжособистісна взаємодія починається з сприйняття людини людиною, тобто відбувається міжособистісне пізнання. Це пізнання не одночасний акт. Крім пізнання він включає зворотній зв'язок, елементи комунікації і взаємодії. Процес пізнання залежить від особливостей

того хто сприймає. До них відносяться стать, вік, національність, темперамент, соціальний інтелект, психічний стан, стан здоров'я, установки, досвід спілкування, професійні та особистісні особливості. [8]. Розглядаючи особистісні особливості О.О. Бодальов зазначає, що розуміння себе і адекватна самооцінка впливає на процес пізнання інших людей. Так особи, які впевнені у собі схильні оцінювати інших людей, як доброзичливіх. Не впевнені люди часто сприймають оточуючих осіб як неприхильних до них. Самокритичність дозволяє більш адекватно сприймати інших. Люди, яким притаманне складність і сенситивність психічної організації спроможні глибше і докладно описувати і оцінювати осіб, яких вони сприймають.

На думку А.Л. Журавлева міжособистісна взаємодія пов'язана з сумісною діяльністю. При цьому взаємодія є інтегруючим фактором для виникнення і розвитку сумісної діяльності. Водночас, сумісна діяльність це сукупність групових процесів, що передбачають предметно-спрямовану взаємодію її учасників. (Журавльов А.Л., 1999).

Згідно другого завдання дослідження вивчаються концептуальні особливості міжособистісної взаємодії. З'ясовано, що виникнення та розвиток міжособистісної взаємодії проходить три етапи (див. рис. 1.). Перший етап починається з визначення мети міжособистісної взаємодії. На далі спостерігається встановлення контакту між учасниками взаємодії. Первинний контакт починається з сприйняття зовнішнього вигляду, особливостей діяльності та поведінки людей. При цьому утворюються нові зв'язки, які більше ніж проста сума індивідів. Ці специфічні відносини залежать від розходження – схожості суб'єктів взаємодії. На початковому етапі взаємодії спостерігаються спрощені контакти людей, в ході яких вони обмінюються інформацією. Від первинних контактів залежить прийняття або неприйняття партнерами один одного.

На початковому етапі міжособистісної взаємодії також важливу роль відіграє ефект конгруенції, який проявляється у підтвердженні рольових очікувань, наявність взаєморозуміння учасників взаємодії. Ефект конгруенції пов'язаний з особистісними особливостями суб'єктів міжособистісної взаємодії.

Наявність конгруенції вказує на збіг основних позицій учасників взаємодії, що веде до зняття напруги і формування симпатії, довіри між ними на рівні підсвідомості. Конгруенція посилюється якщо у партнерів є спільні інтереси, потреби і загальні моменти в їхньому життєвому досвіді. Для продовження взаємодії слід досягти конгруенції з перших хвилин контакту. Передумовами досягнення конгруенції є: переживання приналежності, емпатія, ідентифікація. В результаті конгруенції при первинних контактах встановлюється зворотний зв'язок між людьми, який представляє собою відповідні дії, що служать підтриманню подальшої взаємодії. Зворотній зв'язок має наступні функції: регуляція поведінки і дій людини; регуляція міжособистісних відносин; є джерелом взаємопізнання. Зворотній зв'язок є умовою встановлення і розвитку стійких відносин.

На цьому етапі міжособистісної взаємодії регуляція спілкування здійснюється завдяки впливу образу-уявлення про себе «Я-концепції» та образу-уявлення партнерів один про одного. Цей етап завершується

вибором сумісних дій, що дає можливість розпочати сумісну діяльність.

Погоджуючи свої позиції, люди вступають у відносини «згоди-незгоди» один з одним. У разі згоди з'являється спільна діяльність, що передбачає розподіл ролей і функцій між учасниками взаємодії. Щоб цей розподіл не привів до конфліктного взаємодії, від його учасників вимагається прояв взаємної терпимості, зібраності, наполегливості та інших морально-вольових якостей особистості, що спираються на високий рівень її свідомості.

Взаємодія на другому етапі розвитку набуває ознак продуктивної сумісної діяльності, де поєднуються зусилля партнерів у вирішенні завдань. Розрізняють такі форми організації спільної діяльності: кожен учасник робить свою частину спільної роботи незалежно від іншого; спільне завдання виконується послідовно кожним учасником; має місце одночасна взаємодія кожного учасника з усіма іншими (Крисько В.Г., 1998).

У ході цієї взаємодії спостерігаються різні форми впливу людей один на одного. Цей вплив відбувається на рівні мотиваційного, когнітивного та емоційно-вольового компонентів особистості. цьому використовуються такі механізми як навіювання, конформність, переконання та ін. Завдяки означеним психологічним механізмам, відбувається постійне узгодження думок, почуттів, відносин партнерів по спільній діяльності. Психологічними умовами сумісної діяльності виступають: психологічний клімат, мотиви взаємодії, процеси взаємовпливу.

Розвиток міжособистісної взаємодії в сумісній діяльності може вести до конструктивної, або конфліктної взаємодії. Результат міжособистісної взаємодії може мати три варіанта. По-перше, досягнення мети міжособистісної взаємодії, що сполучається з появою взаєморозуміння між учасниками взаємодії. По-друге, недосягнення мети, та відмова учасників від мети взаємодії. По-третє, повертання до початку взаємодії для повторної спроби досягнення її мети. Таким чином, етапами розвитку міжособистісної взаємодії є початок взаємодії, сумісна діяльність та її результат взаємодії. При позитивному розвитку міжособистісної взаємодії вона досягає третього етапу, який характеризується виникненням взаєморозуміння між учасниками взаємодії

Взаєморозуміння людей передбачає усвідомлення дій партнера, а також воно сприяють досягненню єдиної мети. Також характеристикою взаєморозуміння є його адекватність, яке залежить від особливостей відносин між партнерами і від ступеня об'єктивності властивостей особистості в поведінці і діяльності людей.

В цілому взаємодія застосовується, по-перше, для характеристики дійсних реальних контактів людей під час сумісної діяльності; по-друге, для опису взаємних впливів один на одного під час сумісної діяльності або в процесі соціальної активності.

Проведене дослідження дозволило зробити наступні висновки:

1. Міжособистісна взаємодія визначається як особистісний контакт, обумовлений просторово-часовою близькістю суб'єктів. Взаємодія опосередкована спілкуванням і сумісною діяльністю на основі яких відбувається вплив суб'єктів один на одного та будується певні взаємовідношення.

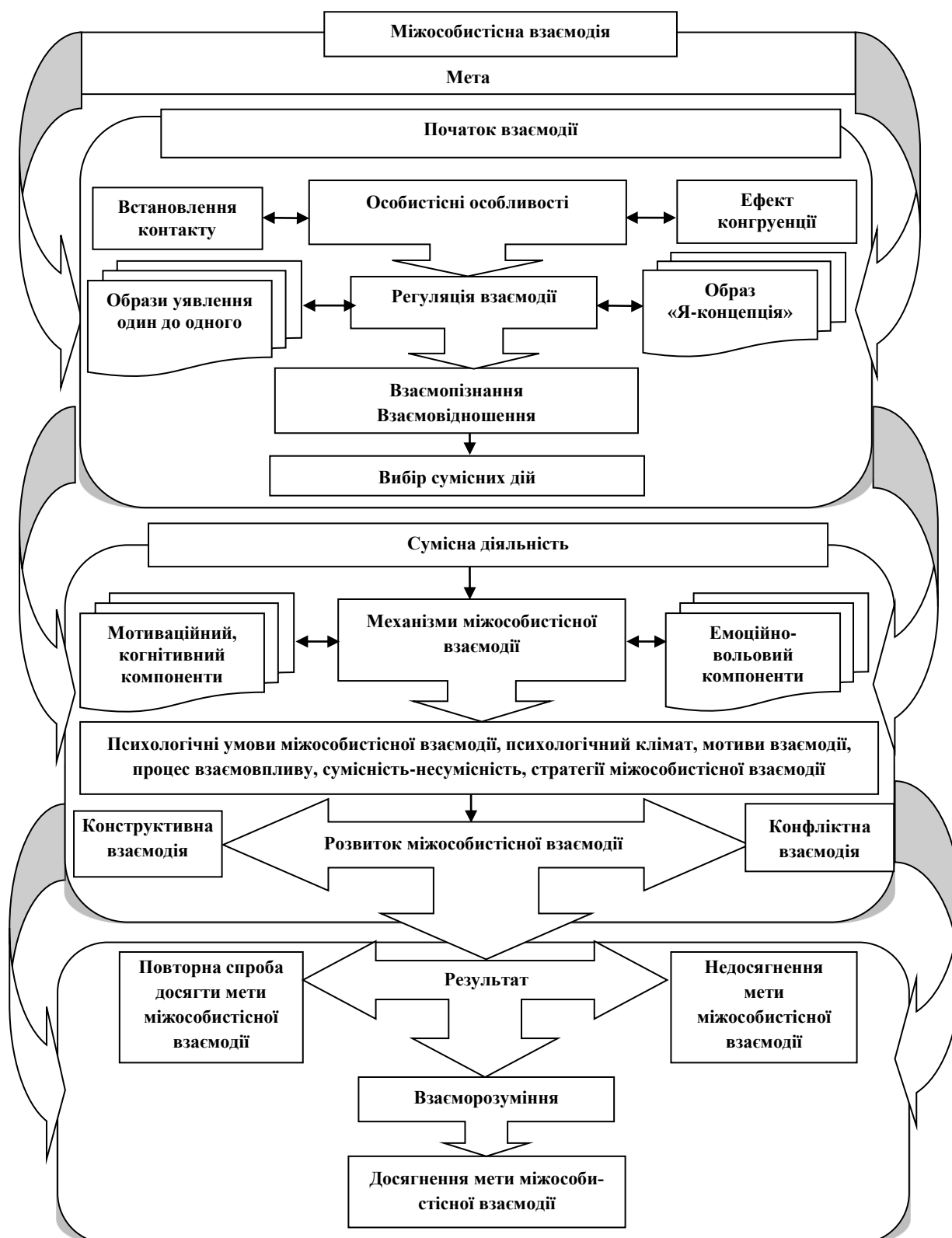

Рис. 1. Концептуальна модель міжособистісної взаємодії

2. Розвиток міжособистісної взаємодії відбувається у три етапи. На першому після з'ясування мети взаємодії встановлюється психологічний контакт між учасниками взаємодії. На другому – відбувається сумісна діяльність, яка спрямована на досягнення мети міжособистісної взаємодії. На третьому етапі спостерігається завершення взаємодії у зв'язку з отриманням її результату, що супроводжується виникненням взаєморозуміння між учасниками взаємодії.

3. Досягнення мети взаємодії може супроводжуватися взаєморозуміння різної ступені, від повного взаєморозуміння до незначного.

4. Міжособистісна взаємодія та сумісна діяльність не завжди досягає позитивного результату. В цьому випадку можливі такі варіанти розвитку події: по-перше, відмова від подальшої взаємодії, зміна мети; по-друге, повторна спроба досягнення мети міжособистісної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агеев В.С. Межгрупповое взаимодействие: Социальные психологические проблемы. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1990. – 240 с.
2. Андреева Г.М. Социальная психология. М., Изд-во Моск. Ун-та, 1980. 416 с.
3. Брунер Дж. Психология познания: за пределами непосредственной информации. – М.: Прогресс, 1977. – 412 с.
4. Журавлев А.Л. Психология управленческого взаимодействия (теоретические и прикладные проблемы). – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2004. – 476 с.
5. Куницына В.Н., Казаринова Н.В., Погольша В.М. Межличностное общение: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2001. – 544 с.
6. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. Кн.1: Соціальна психологія особистості і спілкування. – К.: Либідь, 2004.- 576 с.
7. Познание человека человеком (возрастной, гендерный, этнический и профессиональный аспекты) / Под ред. А.А. Бодалева, Н.В. Васиной. – СПб.: Речь, 2005. – 324 с.
8. Социальная психология: учебное пособие / Отв. ред. А.Л. Журавлев. М.: ПЕР СЭ, 2002. – 351 с. (серия «Высшее психологическое образование»).

REFERENCES

1. Ageev, V.S. Intergroup interaction: Social psychological problems. – M.: Publishing House of Moscow Un-ty, 1990. – 240 p.
2. Andreeva, G.M. Social Psychology. M., Publishing House of Moscow Un-ty, 1980. 416 p.
3. Bruner, J. Cognition: beyond the immediate information. – M.: Progress, 1977. – 412 p.
4. Zhuravlev, A.L. Psychology of management interaction (theoretical and applied problems). – M.: Publishing House of «Institute of Psychology of Russian Academy of Sciences», 2004. – 476 p.
5. Kunicyna, V.N., Kazarinova N.V., Pogol'sha V.M. Interpersonal communication: the Textbook for high schools. – SPb.: Piter, 2001. – 544 p.
6. Orban-Lembrik, L.E. Social psychology: Handbook: In 2 book. Book 1: Social psychology of personality and communication. –K.: Lybid', 2004. – 576 p.
7. Knowledge of the human person (age, gender, ethnic and professional aspects) / ed. A.A. Bodaleva, N.V. Vasinov. – SPb.: Rech', 2005. – 324 p.
8. Social psychology: Textbook / ed. A.L. Zhuravlev. M.: PER SJe, 2002. – 351 p. (a series of "Higher psychological education").

Conceptual features of interpersonal interaction**S.V. Sytnik**

Abstract. The article defining the implementation of three phases of interpersonal interaction. The first phase – beginning of cooperation; second – compatible activities; third – understanding. In the first stage of interpersonal interaction established contact between people who are involved in the interaction. The second stage of interpersonal interaction associated with incompatible activities. The sign of the third stage is the understanding between the parties to the interaction. Interpersonal interaction and activities are not always compatible achieves positive results. In this case, these possible scenarios: first, the rejection of further interaction, the change of purpose; Secondly, you still achieve the goal of interpersonal interaction.

Keywords: *interpersonal interaction, joint activities, mutual learning, mutual understanding, mutual relations*